

De vaste commissie voor Financiën heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister van Financiën over zijn brieven van 1 juli 2014 (Kamerstuk 31 311, nr. 130) en van 1 september 2014 (Kamerstuk 31 311, nr. 136) over rentederivaten in het MKB en verkenning dienstverlening MKB.

De voorzitter van de commissie,
Duisenberg

De griffier van de commissie,
Berck

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de VVD

In een eerder schriftelijk overleg is door de Minister aangegeven dat de omvang van de problemen met rentederivaten in het MKB moeilijk te bepalen is. Is daar inmiddels al wel zicht op, mede naar aanleiding van de herbeoordelingen? De banken zijn inmiddels bezig met de herbeoordeling, waarbij voorrang is gegeven aan de meest kwetsbare klantengroepen. Wat komt als beeld en welke problemen komen uit deze herbeoordelingen naar voren?

Banken zijn bij hun herbeoordeling nog niet uit gegaan van alle aspecten waar de AFM toezicht op houdt. Om welke aspecten gaat het dan vooral?

Wat betreft de communicatie over de herbeoordeling hebben banken toegezegd hun klanten actief te informeren. In de brief van de Minister wordt daarna vooral ingegaan op de informatie op de website van banken. De leden van de VVD-fractie gaan er vanuit dat de banken hun klanten ook direct en proactief benaderen. Klopt dat?

Wat is het huidige beleid van banken met betrekking tot rentederivaten? In hoeverre worden er nog rentederivaten verkocht door de banken? De leden van de fractie van de VVD zouden het namelijk onwenselijk vinden als dit niet meer zou gebeuren, want het biedt MKB'ers ook de mogelijkheid om risico's te kunnen beperken.

Er wordt tijdelijk een specifiek loket bij het Kifid ingericht waar klanten met klachten over rentederivaten terecht kunnen nadat bank en klant eerst samen naar een klacht hebben kunnen kijken en de interne klachtenprocedure van de bank is doorlopen. Is dit loket al geopend? Zo ja, hoeveel klachten zijn er inmiddels ingediend? Voor hoe lang wordt het specifieke loket bij Kifid ingericht? Hoeveel MKB'ers met rentederivaten zitten op dit moment in de interne klachtenprocedure van de banken?

De AFM heeft een verkenning gedaan naar de dienstverlening aan het MKB. Daarbij zijn geen significante problemen aan het licht gekomen, wel zijn verbeterpunten geïdentificeerd. Welke verbeterpunten zijn dit?

De AFM gaat vervolgonderzoek doen naar kredieten, bijzonder beheer en kwaliteit van advies bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor zelfstandigen. Wat is de aanleiding voor deze vervolgonderzoeken? En wanneer zijn deze vervolgonderzoeken gereed?

Is de Minister bereid om in het eerste kwartaal van 2015 opnieuw een stand van zaken met betrekking tot de rentederivaten in het MKB aan de Tweede Kamer te sturen? Zo nee, waarom niet?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdA

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van de Minister van Financiën met betrekking tot de rentederivatenproblematiek in het MKB. In deze inbreng zullen enkele punten aan de orde worden gebracht met betrekking tot de problematiek in de praktijk. Voorts zal worden ingegaan op de herbeoordeling van de rentederivatencontracten en op de rol van het Kifid in de klachtenprocedure.

Er bestaat bij de leden van de PvdA-fractie nog onduidelijkheid over de omvang en de aard van het probleem. Er zijn 17.600 rentederivatencontracten afgesloten binnen het niet-professionele MKB. Deze worden nu herbeoordeeld door de banken onder supervisie van de AFM. De Minister geeft daarbij terecht aan dat daarbij voorrang wordt gegeven aan specifieke groepen. Als voorbeelden worden gegeven klanten met een overhedegedrag, klanten in het bijzonder beheer en klanten die een bijzonder complex derivaat hebben afgesloten.

Een derivaat kan om verschillende redenen problematisch zijn. Ten eerste kan de advisering verkeerd zijn gelopen. In het niet-professionele MKB is doorgaans te weinig kennis aanwezig om te beoordelen of een derivaat geschikt is. Kan de Minister al een indicatie geven hoeveel van de 17.600 derivatencontracten zijn afgesloten na ondeugdelijke advisering? Banken gaan nu zelf na of de advisering deugdelijk is geweest. De MKB'er in kwestie zal zelf vaak niet op de hoogte zijn van eventuele ondeugdelijke advisering. Wordt er rekening gehouden met dit kennisverschil, en in hoeverre kunnen banken hierover een redelijk oordeel vellen? Waarop wordt deze beoordeling gebaseerd?

De Minister gaat in zijn brief niet in op «margin calls». Onder het Besluit gedragstoezicht financiële ondernemingen moeten banken van klanten eisen dat zij afdoende zekerheden ten opzichte van het derivaat staan. Nu de rente sterk is gedaald hebben deze rentederivaten doorgaans een negatieve waarde waardoor er meer zekerheden worden geëist tegenover het derivaat. Dit brengt ondernemers in de problemen, aangezien zij hierdoor minder kredietruimte hebben en/of meer liquiditeit of anderszins zekerheden moeten aanhouden. Is de Minister bekend met dit probleem, en maakt dit onderdeel uit van de herbeoordeling?

Ondernemers met een derivaat met negatieve waarde die in de problemen komen zijn voor een correcte afwikkeling afhankelijk van de relatie met de bank. Immers, herfinancieren bij een andere bank is onmogelijk, omdat dan het derivaat moet worden afgekocht. Dit brengt ondernemers in een slechte onderhandelingspositie. Dit geldt zowel voor het aangaan van nieuwe financiering als bij de onderhandelingen tot een correcte afhandeling van eventuele problemen ontstaan door het derivaat. Wordt hier rekening mee gehouden en is er toezicht op dat banken geen misbruik maken van deze afhankelijke relatie?

Ondernemers krijgen daarnaast te maken met eenzijdige renteopslagen van banken. Hoewel de aard van deze opslagen weinig inzichtelijk zijn, schijnt een deel te maken te hebben met hoge financieringskosten door de financiële crisis. Dit bevreemdt de leden van de PvdA-fractie, aangezien er nog nooit zoveel goedkoop geld ter beschikking is gesteld om door te lenen aan het MKB. Heeft de Minister hier meer informatie over?

De banken voeren zelf de herbeoordeling uit, onder supervisie van de AFM. Heeft de Minister het gevoel dat de AFM volledig overzicht heeft hoe dit gebeurt? Hoe kan het dat ING meent maar een paar klanten te hebben met een derivaat, terwijl de Rabobank er heel veel heeft? Lopen de definities gelijk?

Het Kifid is aangewezen als instituut waar eventueel benadeelde ondernemers terecht kunnen met hun klachten. Heeft het Kifid de vereiste expertise en mankracht om deze taak uit te kunnen voeren? Hoe is de route naar een eventuele rechter geregeld indien het oordeel van het Kifid onbevredigend is? Zijn er al rechtszaken geweest?

Tot slot verzoeken de leden van de PvdA-fractie de Minister de Kamer onverwijld te informeren als de uitkomsten van de herbeoordeling bekend worden. Indien er tussentijds al signalen zijn die reden geven om in te grijpen, dan verzoeken de leden van de PvdA-fractie om de Kamer overeenkomstig eerder te informeren.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de SP

De leden van de SP-fractie hebben enkele vragen over rentederivaten bij het MKB.

Allereerst vragen de leden van de SP-fractie of de Minister voorbeelden kan geven van oplossingen die banken aan gedupeerde MKB-klienten hebben aangeboden. Wordt bij deze geboden oplossingen aan een klant duidelijk gemaakt of er sprake is geweest van miss-selling? En op welke manier wordt duidelijk gemaakt welke rechten de klant hierdoor heeft én welke verantwoordelijkheden de bank heeft?

Kan de Minister daarnaast uiteenzetten hoe de herbeoordeling, die is opgesteld door AFM met de banken, precies is vormgegeven? Welke criteria worden er gesteld bij de herbeoordeling van de rentederivaten-contracten?

Is de Minister bekend met klachten waar de verjaring een rol speelt? Zo ja, hoeveel klachten zijn dat? Kan de Minister toelichten om wat voor klachten dat gaat? En kan de Minister toelichten of bij dergelijke klachten het moment van bekendwording van de schade ter discussie is gesteld?

De AFM geeft aan dat enkele banken niet zijn uitgegaan van alle aspecten waar de AFM toezicht op houdt, zoals zij in februari hebben gepubliceerd. De betreffende banken hebben aangegeven deze aspecten alsnog mee te nemen. Kan de Minister uitleggen hoe dit heeft kunnen gebeuren? Hoeveel vertraging heeft dit opgeleverd?

De AFM heeft richting de banken aangegeven aan welke principes een oplossing voor klanten als gevolg van de herbeoordeling moet voldoen. Worden deze oplossingen alleen door de banken zelf getoetst? Moeten banken aan de klanten inzichtelijk maken aan welke principes een oplossing moet voldoen? Hebben klanten de mogelijkheid om deze oplossing onafhankelijk te laten toetsen?

Kan de Minister uitleggen waarom de AFM meent dat uit moet worden gegaan van de positie, welke de klant had gehad bij de juiste dienstverlening «vanaf het sluiten van het contract»? Betekent dit dat niet wordt gekeken naar de juiste dienstverlening vóór het sluiten van het contract?

Hebben banken de informatieplicht om klanten duidelijk te maken dat zij naar Kifid en/of naar de rechter kunnen stappen? Als klanten kiezen voor een procesgang bij Kifid, behouden zij dan het recht om de kwestie alsnog bij de rechter aanhangig te maken?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van het CDA

De leden van de CDA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van de Minister. Deze leden hebben hierover nog enkele vragen.

De leden van de CDA-fractie zijn tevreden over de aanpak van de AFM. Er wordt daarbij aangegeven dat banken voorrang geven aan klanten die een overhedeg hebben, klanten die in bijzonder beheer zitten en klachten die

een complex rentederivaat hebben afgesloten. Kan de Minister verduidelijken hoe het begrip «complex rentederivaat» moet worden begrepen? De leden van de CDA-fractie vragen de Minister naar de stand van zaken op het vraagstuk van de klanten met reeds beëindigde rentederivaten; is inmiddels bekend hoever er terug wordt gekeken in de tijd? De leden van de CDA-fractie vragen over de AFM-beoordeling van steekproeven op de herbeoordelingen of er ook bij de klanten zelf wordt gecontroleerd of men tevreden is met de herbeoordeling? Deze leden vragen ook hoe de AFM controleert c.q. banken duidelijk laat maken hoe aan de verschillende principes is voldaan, gezien de soms subjectieve principes die worden gehanteerd (bijv.: of een bank de klant «adequaat» heeft geïnformeerd, lijkt moeilijk vast te stellen).

Kan de Minister aangeven welke lessen de AFM heeft getrokken van het bezoek aan de Financial Conduct Authority (FCA) in het Verenigd Koninkrijk? Kan de Minister ook aangeven of alle banken inmiddels hun klanten wel informeren over de herbeoordeling van rentederivaten? De leden van de CDA-fractie vragen tenslotte of de Minister al inzicht kan geven in geboekte resultaten van de herbeoordelingen? Is er bijvoorbeeld het beeld dat klanten en banken tot overeenstemming komen, of gaat het moeizaam?

De leden van de CDA-fractie vragen de Minister voorts in hoeverre de Minister, dan wel de AFM, signalen ontvangt van ondernemers in bijzonder beheer die door banken min of meer worden gedwongen om contractueel af te zien van claims met betrekking tot rentederivaten of hierover de publiciteit te zoeken? Is de Minister het met de leden van de CDA-fractie eens dat een dergelijke voorwaarde volstrekt onredelijk zou zijn? Is de Minister bereid om bij banken te inventariseren in hoeverre deze eis in de praktijk is en/of nog steeds wordt opgelegd? Kan de Minister ten slotte aangeven op welke wijze wordt gewaarborgd dat alle ondernemers die zich misleid voelen in hun aanschaf van een rentederivaat ook echt een klacht kunnen indienen?

De leden van de CDA-fractie vragen of van de diensten van het KiFiD inmiddels al gebruik is gemaakt in dit dossier? Zo ja, kan de Minister een inzicht geven in de eerste resultaten?

De leden van de CDA-fractie nemen met genoeg kennis van het AFM-voornemen om een verkenning te starten naar de afdelingen bijzonder beheer bij banken. Deze leden vragen de Minister om een tijdsplan aan te geven wanneer de eerste resultaten worden verwacht. Voorts vragen deze leden of de Minister de AFM kan verzoeken om ook bij deze verkenning onderzoek te doen naar ondernemers die inmiddels na bijvoorbeeld een faillissement niet meer in bijzonder beheer zitten, zodat ook hun ervaringen meegewogen kunnen worden.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PVV

De leden van de PVV-fractie hebben kennisgenomen van de brieven van de Minister over de stand van zaken met betrekking tot rentederivaten in het MKB.

De Minister stelt dat klachten ten aanzien van reeds afgewikkelde rentederivatencontracten in beginsel voor behandeling in aanmerking komen, mits deze niet verjaard zijn op basis van de geldende termijnen in het civiele recht. In het algemeen verjaart een vordering tot vergoeding van schade vijf jaar nadat de benadeelde met de schade en de aansprakelijke (rechts)persoon bekend is geworden. De leden van de PVV-fractie

zouden graag willen weten hoe groot de groep personen is waarvan het rentederivaatcontract reeds verjaard is.

Verder blijkt uit de eerste steekproeven van AFM naar de kwaliteit van de herbeoordeling dat enkele banken tijdens hun herbeoordeling nog niet uit zijn gegaan van alle aspecten waar de AFM toezicht op houdt en die bijvoorbeeld zijn weergegeven in de leidraad voor dienstverlening met betrekking tot rentederivaten die de AFM in februari dit jaar heeft gepubliceerd. De leden van de PVV-fractie zouden precies willen weten aan welke aspecten banken nog niet voldoen bij hun herbeoordeling. Wat zegt dit over de rentederivaten die opnieuw zijn beoordeeld? Op welke wijze gaat de Minister bewerkstelligen dat banken wel aan alle normen voldoen?

De AFM gaat daarnaast door met het uitvoeren van steekproeven om een representatief beeld te krijgen van de herbeoordelingen. Hoe vaak is het nodig deze steekproeven uit te voeren om een representatief beeld van de herbeoordelingen te kunnen krijgen? Zal de Kamer op de hoogte worden gehouden van al deze steekproeven?

Gesteld wordt verder dat er sprake zal zijn van financiële compensatie indien voldaan is aan één van de drie genoemde voorwaarden. De leden van de PVV-fractie zouden graag een afbakening van deze voorwaarden willen ontvangen, aangezien bepaalde voorwaarden vrij ruim kunnen worden opgevat. Op welke wijze kan hierbij worden vastgesteld dat aan één van de drie voorwaarden is voldaan?

Ten slotte zouden de leden van de PVV-fractie in het algemeen graag willen weten hoe hoog het totale bedrag is dat ondernemingen kwijt waren aan de extra bijstortingen (marginverplichting, rente-opslag, etc.). Hoe gaat de Minister daarnaast voorkomen dat zich een volgende affaire aandient, met megaclaims en rechtszaken?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van D66

De leden van de fractie van D66 hebben kennisgenomen van de brief van de Minister van Financiën over de stand van zaken met betrekking tot rentederivaten in het MKB en hebben enkele vragen.

Zo lezen deze leden dat de banken verwachten eind 2014 alle uitstaande contracten te hebben herbeoordeeld. Voorts zegt de Minister dat «banken verwachten in ieder geval eind 2014 de herbeoordeling van alle derivaten van kwetsbare klantgroepen te hebben afgerond». Kan de Minister op dit punt aangeven of banken eind 2014 alle uitstaande contracten hebben herbeoordeeld of alleen die van kwetsbare klantgroepen?

Voort lezen de leden van de D66-fractie dat de AFM extra expertise zal inhuren voor het toetsen van de kwaliteit van de herbeoordelingen en of de aangeboden oplossingen voldoen aan de normen. Kan de Minister aangeven om hoeveel fte's het gaat?

De leden van de D66-fractie lezen dat er tijdelijk een specifiek loket bij Kifid wordt ingericht waar klanten met klachten over rentederivaten terecht kunnen. Wanneer zal dit loket geopend zijn? Op wat voor manier wordt de aanwezigheid van dit loket kenbaar gemaakt aan mkb-bedrijven?

II Reactie van de Minister